

בענין הלל והודאה של נס חנוכה

איתא בגמ' (שבת כב.) לשנה אחרת קבעום יו"ט בהלל והודאה ויש להעיר דלמה לא נזכר שמחה? ובאמת הטור כתב דסעודות שעושים בחנוכה הם סעודות הרשות שלא קבעום אלא להלל והודאה והוא שיטת מהר"ם מרוטנבורק, אבל ברמב"ם מפורש שהם ימי שמחה והלל וכן הביא הדרכי משה, וכתב המג"א הטעם וז"ל "משום דאיתא במגילת תענית ובמדרש בהעלתך שקבעם למשתה ושמחה לפי שנגמרה מלאכת המשכן בזמן הזה" עכ"ד, ולכאורה הדבר צ"ב דאיזה סיבה היא זו לקבוע יו"ט, וגם למה אנו שמחים בזה שנשלמה בנין המשכן?

והנה הב"ח ביאר שעיקר הסיבה שלכך נענשו בגזירות יו"ט הי' בעבור התרשלות בעבודה, וכנגד זה נגזר עליהם ביטול עבודה והיינו דאיתא בברייתא דגזרו על התמיד, והי' אז גם התרשלות בתורה דזה הי' בתקופה של יהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי וכבר נצמחו הכתות של צדוקים ובייתוסים, וזה גרם התרשלות גדולה בתורה ואמונה בדברי חז"ל, וכנגד זה נגזר להשכיחם תורתך. ובאמת כך היא דרכו של קוב"ה דתמיד בא העונש באותו דבר שמתרשלים בו, כאילו לומר שאם אינכם מחשיבים אותו אטול אותו מכס לגמרי [וזהו המעורר לתקן אותו דבר]. והיינו דאיתא במשנה פרקי אבות אם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך, שהקב"ה יביא עליך עוד ביטולים. והתיקון ע"ז הי' ע"י שמסרו נפשם על העבודה ואז סייע להם הקב"ה ונצחו.

והב"ח הביא עוד שם דאיתא בברייתא (ו"ל) "ועוד אמרו לו מצוה אחת יש בידך אם אתם מבטלים אותן מידם כבר הם אבודים ואיזה זה הדלקת המנורה שכתב בה להעלות נר תמיד, כל זמן שמדליקין אותן תמיד הם עומדין וכו' עמדו וטמאו כל השמנים וכו' עכ"ד. ומבואר דקים של כלל ישראל תלוי בהדלקת המנורה. והענין צ"ב דלמה נקטו הייחוד של מצות הדלקת מנורה שבה תלוי קיומנו?

והנה ידועים דברי ר' אלחנן זצוק"ל (מובא בסוף קובץ הערות) בביאור חילוק הנהגת כלל ישראל בין חנוכה לפורים: דלמה בחנוכה לחמו ועי"ז נתבטלו הגזרה, ובפורים עיקר העבודה הי' תענית ותפילה? וביאר דגזירה על הגוף בא מקוב"ה עצמו ועמו אין להלחם אלא לבקש ולפעול שישנה גז"ד והוא ע"י תשובה ותפילה, משא"כ גזירות על הדת הם מכח הס"א ואז החיוב הוא להלחם עמו ולהתגבר עליו, ע"ש.

ואפשר לבאר הענין בדרך אחרת. דהנה הגר"א במגילת אסתר (פי"א פסוק ג') כתב דנס פורים הי' יותר גדול מנס חנוכה - ואף שהיה ג"כ נס גדול כיון שנס חנוכה הי' (בארץ ישראל) בזמן המקדש, משא"כ נס פורים. ויש לבאר הענין דיש להקדים דהגר"א ביאר מה דאיתא בגמ' שדוד המלך אמר ארדוף אויבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם וכו' ע"ש עד שלבסוף חזקיהו המלך אמר אני אשב על מטתי והקב"ה יעשה הכל. ולכאן בהשקפה ראשונה נראה שמדרגת חזקיהו היא יותר גבוהה שלא השתדל כלל ובטח בקוב"ה, וביאר הגר"א דהאמת הוא להיפך שכל שהאדם יותר גדול ואמונתו יותר חזקה ואין סכנה שיתלה ההצלחה בעצמו אפשר לו להשתדל יותר ועכ"ז הקב"ה יסייעו ויצליח דרכו, שיודע שלא יתלה בעצמו, אבל מי שמדרגתו נמוכה יותר יזכה לסיוע של קוב"ה רק עם השתדלות פחותה יותר. וזהו החילוק, דוד המלך במדרגתו אמר אני יכול לרדוף ולעשות כל מה דאפשר ועכ"ז הקב"ה יצליח דרכי שיודע שאתלה כל ההצלחה בו ית'. וחזקיהו אמר שלפי מדרגתו הוא צריך להמעיט השתדלותו שאם יעשה איזה דבר חשוב שעל ידו נעשה נס.

ובזה יש לבאר החילוק בין נס בא"י בזמן המקדש ונס בחו"ל. דבא"י שיש השראת השכינה וההכרה ביד ה' יותר ברורה יותר קל לקוב"ה לעשות נס שאין כ"כ סיכון שיתלו בעצמם, משא"כ בזמן הסתר, ולכך נחשב לנס יותר גדול - שעצם עשיית הנס הי' חידוש יותר גדול.

ועפ"ז יש לפרש החילוק בהנהגה. אצל נס חנוכה היו יכולים להלחם שידעו בעצמם במצבם ובמדרגתם שלא יתלו ההצלחה בעצמם (ובאמת נאמר על החשמונאים שהבינו כי לא בכח יגבר איש, ע' ב' הגר"א על תפלת חנה שמואל פ"ב פסוק ט') ולכך היו יכולים להלחם ועכ"ז לזכות לסיוע של קוב"ה, אבל המצב של נס פורים התחייב הנהגה אחרת כדי לזכות בנס.

והנה חז"ל אומרים שהמנורה - בפרט נר המערבי - הי' עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. והיינו דנס ההדלקה של נר המערבי הי' סימן על השראת השכינה. ובאמת כבר אחז"ל יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם, שהשראת השכינה רק באהלי שם (היינו מקדש ראשון שנעשה רק ע"י ישראל ולא בבית שני שנבנה ע"י כורש הבא מיפת), נמצא ש[באיזה בחינה] לא שרתה שכינה בבית שני. וי"ל שע"י הקב"ה עשה נס בהדלקת המנורה שענינה הוראה שהשכינה שורה בישראל, שע"י חנוכת החשמונאים נתהפך המצב של ביהמ"ק להיות מצב של השראת השכינה שלא הי' מקודם, ונתהפך הבית להיות בחינה של אהלי שם. נמצא שעיקר תוכן הנס היתה ההוראה שמונת בה שמכאן והלאה ישרה הקב"ה שכינתו בישראל אף שלא הי' מקודם השראת שכינה בבחינה כזה.

וזהו ענין חנוכת הבית הנאמר אצל החשמונאים שעכשיו הי' בחינה חדשה של ביהמ"ק, בחינה של אהלי שם, וכאילו נבנה אז ביהמ"ק חדשה - ביהמ"ק עם השראת השכינה (וע"י בחגי ב' א' "כי כה אמר ה' צבקות עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ וגו', ופירש"י דהכוונה על נס חנוכה ועי"ז יבינו ששכינתו שורה בבית זה וכו' והיינו דעיקר תכלית הנס הייתה הוראה זו).

ועדיין עלינו לבאר מה שמוכח בב"ח שקיומה של ישראל תלויה בקיום מצות הדלקת המנורה. ובאמת דומה לזה איתא בז"ח פ' נח עה"פ והנה עלה זית טרף בפיה, ופי' שם הכוונה על מלכות יו"ט והיינו לעת ערב זה יון

שהחשיך עיניהם של ישראל ופי' שם שענין עלה זית היינו שלולי שהעיר הקב"ה את עיני הכהנים להדליק נרות בשמן זית לא הי' נשאר וכו' מבואר בהנצחון והקיום תלוי בהדלקת שמן זית. והדבר צ"ב. והנה ידועים דברי הרמב"ן ריש פ' בהעלותך ע"ז שהקב"ה אמר לאהרן שלך גדול משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות, ופירש הרמב"ן שעיקר הנחמה הי' לאהרן "שלך קיים לעולם" (וכ' דרמז לו על נר חנוכה ע"ש) ויש לבאר הדבר.

וי"ל עיקר הענין בזה שההבטחה לאהרן היתה שהעדות שמונחת בהדלקת הנרות והיינו שהשכינה שורה בישראל יהיה קיים לעולם, שלעולם לא יפסוק שכינה מישראל, וזהו עיקר קיומנו, אך יש תנאי לזה (וזהו הקשר להדלקת המנורה) שנזכור תמיד כי לית לן מגרמיה כלום והוא הוא שעושה הכל, ואז נזכה שבאמת ישרה שכינתו בינינו וישמור עלינו. המנורה והדלקתה הם המזכירים שיש שכינה בישראל, וע"י הדלקתה נזכור תמיד שהוא העושה ולא נתלה בעצמנו, ואז באמת נזכה לשכינה והיינו דקיומנו תלוי בהדלקת המנורה, שאם ח"ו נשכח מהו עיקר קיומנו אז יסלק באמת שכינתו ושמירתו, ורק אם נזכור תמיד ונאמין שהוא ככה נזכה להשראת שכינתו שזהו עיקר קיומנו (וכל קיום כלל ישראל בגלות שלא כדרך הטבע הוא ורק ע"י השגחתו ית') וזכר זה יש לנו ג"כ בנרות חנוכה, שהם מעין אותם הנרות והם מורים לנו לזכור תמיד שהשכינה שורה בישראל ובה תלוי קיומנו, לא בכחנו ועוצם ידינו.

ונחזור לדברי המג"א וענין חנוכה המזבח. דאיתא בילקוט שמעוני מלכים אות קפ"ד "ובשנה האחת עשרה בירח בול [מהו ירח בול וכו' ד"א בירח מבול חסר מ' כנגד מ' יום שאע"פ שנשבע הקב"ה כי מי נח זאת לי אעפ"כ מ' יום בכל שנה הי' אותם הימים עושים רושם בעולם עד שעמד שלמה ובנה את ביהמ"ק וכו'] משנעשה ביהמ"ק בירח בול נעשה נעול י"ב חודש (עד תשרי הבא) והיו הכל ממלמלים על שלמה לו' לא בנה של בת שבע הוא היאך הקב"ה משרה שכינתו לתוך מעשה ידיו, והקב"ה חשב לערב שמחת ביהמ"ק בחדש שנולד בו אברהם בירח האתנים זה חודש תשרי וכו', וכן אתה מוצא במלאכת המשכן, א"ר חנינא בכ"ה בכסלו נגמר מלאכת המשכן ועשה מקופל עד א' בניסן כמו שכ' וכו' והיו ישראל ממלמלין על משה לו' למה לא הוקם עוד שמא דופי אירע בו, והקב"ה חשב לערב שמחת המשכן בחדש שנולד בו יצחק היינו חודש ניסן, (בביאור הא דמשכן בעי יצחק דוקא יתכן דבבחינה א' קדושתה יותר גבוה מביהמ"ק דהי' ענין קשור עליה תמיד ולדרגא זו הוצרך בחינת יצחק עולה תמימה). ומעתה הפסיד כסלו שנגמרה בו המלאכה. אמר הקב"ה עלי לשלם, מה שלם לו הקב"ה חנוכה חשמונאי (וכן מר חשון עתיד הקב"ה לשלם לו שיהי' תשלומין לזה בבנין בית שלישי בכ"א) ע"כ. הרי דענין מה שלא נבנה מיד שלזה הוצרך תשלומין הוא שלא הי' השראת השכינה (ולזה היו מרננים על משה ושלמה), והשלים הקב"ה ענין זה ע"י חנוכה בית חשמונאי על ידי בחינת השראת השכינה שלא הי' מקודם. ושכינה זו מאז לא פסקה מישראל, וזה ענין השמחה של חנוכה המזבח ונגמר מלאכת המשכן.

וע' פמ"ג ריש הלכות חנוכה (בא"א) שביאר גזירת להשכיחם תורתך הי' מחמת קנאה שאין חכמה כחכמת התורה, אבל להעבירם מחוקי רצונך שבלא"ה הגוים מונים את ישראל לא הי' מתוך קנאה אלא כוונתם להשמיד הדת וכנגד גזרה זו נקראים זדים. ולשון ביד עוסקי תורתך ביאר שהוא ע"ד מה שאומרים לעסוק בדברי תורה שנצטוונו לעיין ולפלפל בה, ואנו אומרים שלא זו שמסר הזדים ביד המדקדקים בחוקים אף זו מסר אותם ביד עוסקי תורתך וששים בפלפולם כמאמר החכם שמי שלא טעם טעם שמחת התרת הספיקות לא טעם טעם שמחה מעולם. ומפני זה אנו מחוייבים בימי חנוכה ללמוד תורה ועבודה בלב - זו תפילה וכו' ע"ש.

כדי לסיים בדברי חיזוק - דברנו בענין שמחה. ויש להזכיר ענין נחוץ לבני תורה אמיתיים, פעמים רבות קורה אצל בני תורה אמיתיים שמחבוננים בחסרונות שלהם ויודעים ומכירים איך שאנחנו כ"כ קטנים וכמה יותר הי' אפשר לעשות, ומזה נופלים לעצבות. ויש להביא בענין זה מה שאמר האריז"ל לרבינו חיים ויטאל (מובא בשער הגלגולים הקדמה ל"ח עמוד קנו) ונעתיק הלשון: "פעם אחת שאלתי למורי ז"ל איך הי' אומר לי שנפשי היתה כ"כ מעולה והרי הקטן שבדורות הראשונים הי' צדיק וחסיד שאין אני מגיע לעקבו. ואמר לי דע לך כי אין גדולת הנפש תלויה כפי מעשה האדם רק כפי הזמן והדור ההוא, כי מעשה קטן מאד בדור הזה שקול בכמה מצוות גדולות שבדורות אחרים כי בדורות אלו הקליפה גוברת מאד מאד לאין קץ משא"כ בדורות ראשונים (ומה נאמר בדורנו אנו) ואילו הייתי בדורות הראשונים היו מעשי וחכמתי נפלאים מכמה צדיקים הראשונים. ואחז"ל על נח תמים היה בדורותיו ואלו הי' בדורות צדיקים הי' יותר צדיק. ולכן שלא אצטער על זה כלל כי בלי ספק יש לנפשי מעלה גדולה על כמה צדיקים הראשונים מזמן תנאים ואמוראים" ע"כ.

ויש לנו ללמוד מזה חיזוק גדול שאף אם מרגישים שיש לנו הרבה חסרונות אבל נדע נאמנה שכל מה שעושים אפילו דבר קטן שבקטנים חשוב מאד אצלו ית' ובפרט בדורנו אנו, וצריכים לשמוח בזה שברוך אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וכו'.